

Dit document kan als leidraad dienen bij het opstellen van een sterk en goed onderbouwd schoolbeleid rond sociale media. Binnen dit document vindt u enkele noodzakelijke topics omtrent een sociaal mediabeleid, telkens gestaafd met een concreet voorbeeld uit de praktijk.

Eerste handleiding

«Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement.»

(Foong, sd)

Julie Rottier – Bram Kuppens –
Femke Pletinckx en Lisa Scheire

Bachelorproef 2013 - 2014

Inhoudstafel

1. Wat en waarom sociale media op school.	2
2. Hoe gebruik maken van sociale media op school.	3
2.1 Gebruik van computer, tablet en smartphone.	3
2.1.1 Functioneel gebruik van computer, tablet en smartphone in de klas.	4
2.1.2 Draadloos netwerk.	8
2.1.3 Respect voor het materiaal.	8
2.1.4 IMEI-nummer van de gsm of smartphone.	9
2.2 Downloaden en verspreiden van illegale software.	9
2.3 YouTube, video en internetvideo.	10
2.4 Privacy.	10
2.4.1.1 Foto- en beeldmateriaal.	10
2.4.1.2 Persoonlijke gegevens en wachtwoorden.	11
2.4.1.3 Bewakingscamera's.	12
2.4.1.4 Wetgeving.	12
3. Afspraken op school	15
3.1 Deontologische code bij gebruik van sociale media op school.	15
3.2 Sociale netwerksites.	16
3.2.1 Sociale netwerksites tijdens de les.	16
3.2.2 Sociale netwerksites binnen het opvoedingsproject van de school.	16
3.2.3 Privacy instellingen.	17
3.2.4 Sensibiliseren van de risico's van sociale media.	17
3.3 Netiquette.	18
3.3.1 Transparant en verantwoord gedrag.	18
3.4 Cybermisbruik.	19
3.4.1 Cyberpesten.	19
3.4.2 Meldpunt cybermisbruik.	19
3.5 Sancties bij inbreuk.	20
3.5.1 Schoolreglement.	20
4. Stappenplan om onze handleiding te evalueren	22
5. Nabeschuiving	23
6. Bibliografie	24

1. Wat en waarom sociale media op school.

Klascement (www.klascement.be) doet een oproep om 'Wijs te zijn in media'.

Samengevat formuleren zij het zo:

"Kranten, internet, Facebook, tv, Twitter, radio, reclame, smartphones, foto, video, games... Onze maatschappij wordt meer en meer bepaald door de media. Door de voortdurend veranderende technologieën krijgen media een steeds grotere impact op ons leven. Het is dan ook belangrijk om hiermee te leren omgaan om niet te verdwalen in dit medialandschap. Leerlingen moeten snappen hoe media werken en beeldtaal begrijpen om zich staande te houden in de huidige samenleving. Ze moeten met andere woorden wijs gemaakt worden in media. Mediawijze kinderen bezitten de vaardigheden en attitudes om actief deel te nemen aan de samenleving van de toekomst." (Ministerie van Onderwijs en Vorming, 1898 - 2014)

In de inleiding van hun boek "Sociale media, middel voor participatief leren van" van drs. P. Moekotte en prof R.J. Simons vinden we dit: *"Sociale media zijn een nieuwe vorm van mediagebruik. In de leefwereld van jongerenspele sociale media een belangrijke rol met betrekking tot de ontwikkeling van een zelfbeeld, het creëren van sociale verbanden en de vaardigheden om sociaal en cultureel te kunnen participeren in die verbanden. Het is belangrijk dat docenten hun blikveld verruimen en sociale media in het onderwijs benutten"*. (Moekotte, 2014)

"In de wereld van jongeren verandert op dit moment erg veel. Aandacht voor die jongeren en de dynamische omgeving waarin zij leven, heeft tot interessante inzichten geleid. Inzichten op het gebied van hersenontwikkeling maar bijvoorbeeld ook op het gebied van het gedrag van jongeren en het veronderstelde 'speelse' gemak waarmee jongeren met hun dynamische omgeving omgaan. Onderzoek naar meer informele vormen van leren en de leefwereld en jeugdcultuur van jongeren wordt steeds belangrijker gevonden." (Moekotte, 2014)

Remco Pijpers, directeur 'stichting Mijn Kind Online' ziet positieve ontwikkelingen:

"Met mediawijsheden wordt vaak bedoeld hoe je moet omgaan met sociale media. Het accent lag eerst vooral op de risico's, maar langzaam verschuift dat richting de kansen. Uiteindelijk zal er een balans bereikt worden. Scholen hebben wel hulp nodig om die balans te vinden" (Smid, 2011)

2. Hoe gebruik maken van sociale media op school.

2.1 Gebruik van computer, tablet en smartphone.

De school moet een duidelijk pedagogisch beleid uitschrijven en consequent hanteren over het gebruik van computer en smartphone tijdens de lessen. Het gedrag van de leerlingen moet *regelgeleid* worden: er zijn bepaalde regels waaraan de leerlingen zich moeten houden en waarvan ze de gevolgen van gewenst en ongewenst gedrag kennen.

Het voltallige schoolteam dient zich aan die gemaakte afspraken en regels te houden. Daarbij moet het team pedagogisch op één lijn liggen, zodat de structuur gewaarborgd wordt en er transparantie naar de leerlingen toe is. Deze afspraken en regels worden vastgelegd in het schoolreglement, daarnaast worden de sancties duidelijk vermeld om zo een veilige en ordelijk mogelijke leef – en leeromgeving te creëren en zo op een preventieve manier tegen ordeverstoring op te treden (Teitler & P, 2013).

Concrete voorbeelden:

- ✓ Onder computers verstaan we in de ruime zin ook elke smartphone die kan surfen, applicaties installeren en kan communiceren via het internet (VTI Kontich, 2011-2012).
- ✓ Daar leerlingen op school geen gsm's e.d. mogen gebruiken (binnen de schooluren, binnen de schoolmuren uitgeschakeld), vragen wij de ouders hiermee rekening te houden en dringende boodschappen via het secretariaat te laten overmaken (De Dames in Antwerpen, sd).
- ✓ In de klas mogen de leerlingen geen gebruik maken van gsm en andere technologische apparatuur. Het verhindert immers het ordentelijk lesgeven. Gebruikt de leerling toch een gsm of andere technologische apparatuur in de klas dan moet hij die aan de leerkracht afgeven, die het toestel tot op het einde van de schooltijd (van de voormiddag/ namiddag) in bewaring geeft op het secretariaat.

Indien de leerling deze regel voor de derde keer overtreedt, worden de ouders gecontacteerd met de vraag het gsm-toestel af te halen. Weigert de leerling het toestel af te geven, kan er een ordemaatregel worden genomen (bv. de leerling wordt tijdelijk uit de klas verwijderd) of kan er zelfs een tuchtprocedure worden opgestart.

In de klas of op het schooldomein mogen de leerlingen geen foto's maken en niet filmen, tenzij de betrokken personen (bv. de leerkracht, de medeleerling, ...) hun uitdrukkelijke schriftelijke toestemming hiervoor hebben gegeven.

Is er geen toestemming gevraagd, dan moet de betrokken persoon gebruik maken van zijn recht tot verzet tegen de verwerking van persoonlijke gegevens. Het gaat immers om een geautomatiseerde verwerking van gegevens waarvoor er aangifte moet worden gedaan bij de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer.

Weigert de leerling de beelden van het internet te verwijderen, dan kan de betrokken persoon een gerechtelijke procedure instellen bij de voorzitter van de Rechtbank van eerste aanleg ofwel klacht neerleggen bij de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer. Bv. Als je je gsm wil gebruiken tijdens de pauzes, doe je dit op de speelplaats of de overdekte speelplaats en in de rij voor de broodjes of de meisjestoiletten (Koninklijk atheneum Sint-Niklaas, 2013-2014).

- ✓ De leerlingen mogen tijdens de lesuren geen gebruik maken van gsm en andere technologische apparatuur. Daar staat immers het ordentelijk verstrekken van het onderwijs in de weg. In de klas- of op het schooldomein mogen de leerlingen geen foto's maken en niet filmen tenzij de betrokken personen (bv. de leerkracht, de medeleerling,...) hun de uitdrukkelijke toestemming hiervoor gegeven hebben (Koninklijk atheneum Herzele, 2013-2014) (Het koninklijk atheneum Gentbrugge, 2013-2014) (Het atheneum Brussel, 2013-2014).
- ✓ In de klas, de studie en het schoolrestaurant mogen de leerlingen geen gebruik maken van gsm en andere technologische apparatuur. Het verhindert immers het ordentelijk lesgeven (Het koninklijk atheneum Gentbrugge, 2013-2014).

2.1.1 Functioneel gebruik van computer, tablet en smartphone in de klas.

Vanuit onze sterk evoluerende, technologische maatschappij stijgt de nood naar het educatief gebruiken van sociale media binnen de les. In onze huidige maatschappij worden zowel leerlingen, als onderwijzend personeel steeds vaker met sociale media geconfronteerd. Daarom is het enorm belangrijk om de leerlingen en leerkrachten mediavaardiger te maken en hen bewust(er) te laten omspringen met sociale media en computers. Een werkgroep van enthousiaste leerkrachten kan de motor vormen om dit functioneel gebruik te promoten binnen het leerkrachtenteam.

De school speelt immers een grote rol bij de kennisverwerving rond sociale media: zij moet de leerlingen zowel sensibiliseren voor de risico's van sociale media, als hen de voordelen van het gebruik ervan binnen de lessen laten inzien. Sociale media kan een hulpmiddel zijn om de lesdoelen te bereiken. Daar moeten leerkrachten meer en meer van overtuigd worden en zijn.

Het educatief inzetten van sociale media kan wel alleen gebeuren binnen een duidelijk afgebakend terrein. Er moeten eerst en vooral duidelijke preventieve maatregelen voorzien worden om dit educatief gebruik efficiënt en veilig te laten verlopen. Er moeten dus duidelijke regels en grenzen opgesteld worden door de school (Aaken, 2014) (Onderzoek laat zien hoe tieners sociale media inzetten voor school en hobby's, 2014).

Enkele concrete voorbeelden:

Flipping the classroom

Flipped classroom is een organisatievorm waarbij klassikale kennisoverdracht vervangen wordt door video's en eventuele andere vormen van instructie die online worden aangeboden. Leerlingen dienen deze buiten de reguliere les te bekijken. De hierdoor vrijgekomen klassikale tijd wordt gebruikt voor het maken van opdrachten, het geven van aanvullende instructie en bijvoorbeeld het begeleiden van projecten (BBC, 2010).

Voordelen

Op school blijft daardoor meer tijd over om opdrachten te maken en vragen bij de leerstof te beantwoorden, meer te differentiëren en beter aan te sluiten bij de leerstijl van leerlingen (Aaken, 2014).

Facebook

Facebook is afgetekend het populairste medium onder tieners. Bijna elke leerling heeft een account en dat is ook bruikbaar in de klas. Bij lessen over Griekse helden in de Oudheid, vroeg een leraar hen te zoeken naar moderne helden. Scholieren postten enthousiast artikelen binnen een speciale Facebookgroep, deelden foto's en gaven commentaar op elkaars bijdragen.

Bijvoorbeeld plaats berichten met nieuwtjes, vraag medewerking van de ouders en feedback op schoolontwikkelingen. Ook kun je doorlinken naar de schoolwebsite en zo nieuwsberichten of brieven delen. Neem het in het sociale mediaprotocol op tot wie de school zich richt (Aaken, 2014).

Twitterhashtags voor schooldoeleinden

(Twitter)

Twitter is een sociaal netwerk waarop men snel en gemakkelijk boodschappen of tweets kan posten. Deze tweets kunnen maximaal 140 karakters lang zijn. Kenmerkend voor deze boodschappen op Twitter zijn de hashtags (#), via deze hashtags kan de twitteraar een bepaald onderwerp aan zijn tweet verbinden. Via de uitgebreide zoekfunctie op het sociale netwerk kan men zoeken naar hashtags, personen of woorden.

(Jan-Willem, 2014).

Twitter kan men op verschillende, interactieve manieren inzetten binnen de lessen. Zo kan men bijvoorbeeld een leerling feedback laten twitteren over een (gemaakte) spreekbeurt of kunnen de leerlingen vragen stellen aan de vakleraren of klasgenoten via een klastwitteraccount (Aaken, 2014).

Whatsapp – groep

(Whatsapp)

Via Whatsapp kan men gratis foto's, bestanden en berichten met elkaar delen. Deze app kan gebruikt worden om te communiceren met men leerlingen en/of ouders waarvan men bijvoorbeeld klastitularis is (Aaken, 2014).

(Instagram)

Instagram

Met de populaire app 'Instagram' kan men gemakkelijk en snel mooie foto's met de smartphone maken. Instagram kan op tal van manieren nuttig in de klas ingezet worden. Men kan bijvoorbeeld een fotoproject opstarten met de leerlingen voor het vak Plastische Opvoeding (Aaken, 2014).

Het is echter wel enorm belangrijk om bij het aanmaken van een Instagram-profiel de leerlingen ervan bewust te maken dat ze zeker de gebruikersvoorwaarden grondig moeten controleren vooraleer ze deze accepteren. Vanaf 16 januari 2013 heeft Instagram deze namelijk zo aangepast dat indien men de voorwaarden gewoon accepteert, Instagram jouw privéfoto's zomaar mag en kan gebruiken voor commerciële doeleinden.

Instagram kan dan geüploade foto's doorverkopen aan geïnteresseerde adverteerders zonder de gebruiker zijn toestemming, maar ook zonder hiervoor enige vergoeding te moeten betalen. Door akkoord te gaan met de gebruikersvoorwaarden ontvangt Instagram een gratis licentie onder de eigen formele auteursrechten. (Engelfriet, 2014).

Fragment uit de gebruikersvoorwaarden van Instagram:

"Some or all of the Service may be supported by advertising revenue. To help us deliver interesting paid or sponsored content or promotions, you agree that a business or other entity may pay us to display your username, likeness, photos (along with any associated metadata), and/or actions you take, in connection with paid or sponsored content or promotions, without any compensation to you". (Terms of service Instagram, 2014).

(Klas)Wiki

Een klaswiki is een gesloten klassenwebsite waarop het weekprogramma, herinneringen, toetsvoorbereidingen of samenvattingen te vinden zijn. Een klassenwiki beschikt ook over een chatfunctie die de leerlingen de kans geeft om commentaar op elkaars schrijfopdrachten te geven (Aaken, 2014).

Pinterest

(Pinterest)

Pinterest is het snelst groeiende sociale netwerk van 2013. Via dit medium kan je zelf foto's of filmpjes delen en die van anderen bekijken om zo op de hoogte blijven van de nieuwste trends, ideeën verzamelen rond een bepaald onderwerp, ... Wanneer men een interessante foto terugvindt op de wall van een andere persoon, kan men deze pinnen en zo op je eigen prikbord plaatsen. Op deze manier creëert de gebruiker een eigen prikbord waarop hij al zijn interesses en belevenissen plaatst.

Pinterest zou men kunnen gebruiken om een fotoproject met de leerlingen van de klas op te starten. De leerlingen kunnen een eigen account aanmaken en foto's of filmpjes op hun prikbord plaatsen. Ze kunnen ook elkaars Wall bekijken en leuke foto's of filmmateriaal pinnen. (Aaken, 2014).

Klasbord-app

De klasbord-app is een online tool waarmee men als leerkracht de leerlingen en hun ouders op de hoogte kan houden van de schoolactiviteiten binnen een gesloten, virtuele omgeving. (Aaken, 2014).

(Klasbord, 2014)

Weebly

(Weebly)

Weebly is een onlinetoepassing waarmee men gemakkelijk, al dan niet openbaar, webpagina's kan creëren. Met Weebly kan men ook persoonlijke opslagpagina's maken die men kan beveiligen met een wachtwoord of bestaat er de mogelijkheid om een extra webpagina te maken met bijvoorbeeld alle huiswerkopdrachten. De leerlingen hebben dan overal en altijd toegang tot alle opdrachten en lesmateriaal.

Met Weebly kan je op een eenvoudige manier foto's, filmpjes, tekstdocumenten uploaden en zichtbaar maken voor men leerlingen, zodat zij die thuis in alle rust kunnen raadplegen of bekijken. Op de website 'Onderwijs van morgen1' kan men een handleiding voor deze online tool terugvinden, voorzien van beeldmateriaal voor zowel leerkracht als leerlingen terugvinden. (Conradi, 2014).

TOEPASSINGEN WEEBLY

VOOR LEERLINGEN

Met Weebly for Education maakt u in een handomdraai een website voor uw klas: Een overzichtelijke verzamelpagina waar uw leerlingen alles kunnen vinden dat ze moeten weten voor toetsen, opdrachten en projecten.

Hier kunt u huiswerkopdrachten, toetsdata en bronnenmateriaal (zoals b.v. filmpjes en presentaties) kwijt. Uw leerlingen kunnen er zelfs hun huiswerkopdrachten uploaden en zo naar u mailen.

Een ander bijkomend voordeel is dat de ouders van uw leerlingen zich kunnen abonneren op de site d.m.v. een rss-feed: Zo krijgen zij automatisch bericht van alle gepubliceerde huiswerkopdrachten.

Ook zijn deze pagina's te beveiligen met een wachtwoord.

VOOR COLLEGA'S

Met Weebly for Education kunnen u en uw collega's (b.v. uw sectie) een pagina aanmaken om content over een bepaald onderwerp met elkaar te delen.

Op die manier helpt u elkaar om aanvullend lesmateriaal naast de lesmethode te vinden. U maakt als het ware samen een database aan met bruikbare bronnen, zodat u zelf het kaf niet van het koren hoeft te scheiden.

De pagina's kunt u desgewenst beveiligen middels een wachtwoord. Zo hebben alleen u en uw collega's toegang tot de pagina's.

Zo kunt u bijvoorbeeld alle proefwerken en nakijkmodellen samenvoegen op één pagina.

ALS LESIDEE

Met Weebly for Education kunnen uw leerlingen gemakkelijk zelf een website maken en bijhouden.

In plaats van het inleveren van huiswerk zouden ze het kunnen publiceren op hun eigen website: Werkstukken worden op deze manier echte themasites en vakoverstijgende opdrachten komen zo mooi samen op één plek.

Het voordeel van deze webdienst is dat u als docent de regie behoudt over alle content die er op de sites wordt geplaatst. Dat houdt in dat u groen licht moet geven alvorens een post van een leerling geplaatst wordt.

Ook zijn deze pagina's te beveiligen met een wachtwoord.

(Denk mee over het onderwijs van morgen, 2014)

Glogster

(Glogster)

Glogster is een digitale toepassing waarmee men multimediaposters en muurkranten kan maken. Met een "education account" kan men een virtuele klas aanmaken met men leerlingen, die men ook zelf kan beheren en bijsturen. Wanneer de leerlingen wijzigingen aanbrengen in hun Glog, worden die in de eigen virtuele klas gemeld. Men kan de Glog op verschillende manieren positief inzetten in de les, door bijvoorbeeld een Glog als digitaal prikbord van de klas te gebruiken. Een andere mogelijkheid is dat de leerlingen een leuke poster ontwerpen rondom het thema van de les. (Ammerlaan, 2014)

¹ <http://www.onderwijsvanmorgen.nl/makkelijke-lesvoorbereiding-met-weebly>

Vine

(Instagram, Vine logo)

Vine is een app van Twitter waarmee men video's van 6 seconden kan maken om bijvoorbeeld huiswerk op te geven. Voor wie dat wat kort vindt: met Animoto kan men met eigen foto's en videofragmenten gratis filmpjes van 30 seconden maken (Aaken, 2014).

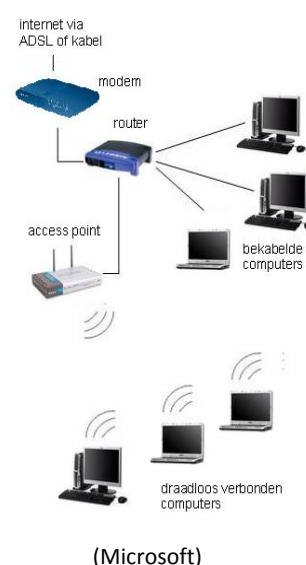
Smartwatch/Iwatch

Een smartwatch is een horloge maar dan met veel meer mogelijkheden. Zo heeft de smartwatch net zoals de smartphone en tablet de mogelijkheid om apps op te draaien en kun men deze door middel van Bluetooth ook met de smartphone gaan verbinden (Gert-Jan, 2014).

2.1.2 Draadloos netwerk.

Vaak werken scholen met een gesloten in plaats van een open netwerk. Bij een open netwerk krijgt iedereen toegang tot het netwerk. In tegenstelling tot een gesloten netwerk, waarbij de leden van de school steeds een wachtwoord moeten gebruiken om verbinding te kunnen maken met het netwerk.

Er moet op school steeds een aantal afspraken gemaakt worden omtrent het gebruik van het gesloten draadloos netwerk. De school kan bepaalde websites blokkeren voor leerlingen en/of onderwijzend personeel zoals bv. sociale netwerksites als Facebook, Twitter, enz. Daarnaast kan de school een wachtwoord op bepaalde websites toepassen zodat enkel de (vak)leerkracht toegang krijgt tot de desbetreffende website en/of foto - en videomateriaal. Bovendien is het illegaal downloaden van film, muziek of andere media via het draadloos netwerk van de school ten strengste verboden. De gevolgen bij het overtreden van de afspraken, moeten duidelijk vermeld worden in het schoolreglement.

Concreet voorbeeld:

- ✓ Het draadloos netwerk van de school gebruik je niet om software, films, muziek of andere media te downloaden of als dit niet past binnen de lessen (VTI Kontich, 2011-2012).

2.1.3 Respect voor het materiaal.

Naast het organisatorisch aspect heeft de school ook een opvoedkundige taak. Ze moet de leerlingen respect bijbrengen voor het eigen en schoolmateriaal. Dit wil zeggen dat leerlingen op een verantwoorde manier moeten omgaan met materiaal van medeleerlingen en de school. Leerlingen beschadigen dus geen materiaal van elkaar of van de school/leerkrachten met opzet.

Concreet voorbeeld:

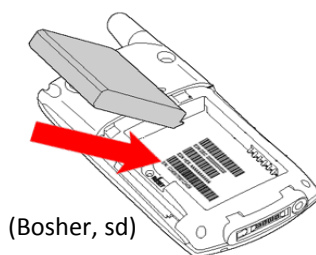
- ✓ Het beschadigen van computers, het veranderen van basisinstellingen van computers, het verwijderen van programma's of bestanden, oneigenlijk gebruik van Internet, chatten, ... hebben onherroepelijk strenge sancties tot gevolg. Wanneer je merkt dat er iets defect is aan je computer meld je dit meteen aan je leerkracht (VTI Kontich, 2011-2012).

2.1.4 IMEI-nummer van de gsm of smartphone.

Het International Mobile Equipment Identity, afgekort IMEI is een nummer van ongeveer 15 cijfers die een gsm of smartphone identificeert. Dit nummer kan gebruikt worden bij het blokkeren van het toestel bij diefstal of verlies (International Numbering Plans).

Het is belangrijk dat de school een duidelijk standpunt inneemt rond diefstal binnen haar schoolbeleid. De school stelt duidelijk dat diefstal niet getolereerd wordt en de mogelijke gevolgen ervan aan de leerlingen kenbaar maken.

Het geven van het IMEI-nummer van de gsm of de smartphone kan gezien worden als een preventieve maatregel om de leerlingen af te schrikken en duidelijk te maken dat de school de nodige voorzorgsmaatregelen heeft getroffen om diefstal snel en efficiënt op te sporen. Het is tevens een ondersteunende maatregel voor de school bij eventueel verlies of diefstal.

Concreet voorbeeld:

(Bosher, sd)

- ✓ We vragen dat het IMEI-nummer (International Mobile Equipment Identity) van de gsm van de leerling genoteerd staat in de schoolagenda bij de persoonlijke gegevens. Dit kan de school of de politiediensten helpen bij het opsporen van een verdwenen gsm. Om je serienummer van je gsm te weten te komen, druk je de toetsen *#06#. Je krijgt dan een nummer van 15 cijfers, dit is het IMEI-nummer; het individuele identificatienummer van de gsm (De Dames in Antwerpen, sd).

2.2 Downloaden en verspreiden van illegale software.

De school heeft een voorbeeldfunctie, daarom is het belangrijk dat zij de leerlingen bepaalde normen en waarden meegeeft. Binnen dit kader moet de school de leerlingen sensibiliseren tegen softwarepiraterij, *jailbreaken* van een iPhone is hier een mooi voorbeeld van. Verdere uitleg hierover vindt u bij 2.2.1 *jailbreaken*. Indien een leerling of leerkracht de regel schendt, zal hier ook gepast gevolg aan gegeven worden. (cfr. Schoolreglement)

Concreet voorbeeld:

- ✓ Je installeert zelf geen programma's waarmee je via P2P netwerken (Kazaa, BitTorrent...) bestanden downloadt of verdeelt. Het gebruik van websites om software te downloaden is ook verboden. Je gebruikt de computers ook niet om software te kopiëren (VTI Kontich, 2011-2012).

2.2.1 Jailbreaken.

Jailbreaken van een iPhone, iPod, iPad is het doorbreken van de beveiliging om bepaalde software gratis te downloaden. Wanneer een toestel van Apple gekraakt is, is het mogelijk om buiten de Apple software heen bepaalde apps te downloaden die niet voldoen aan de voorwaarden van Apple (iPhoneclub, sd).

Concreet voorbeeld:

- ✓ Je past binnen de school geen technieken toe of gebruikt software waarmee je apparaten zoals iPods of iPhones kan jailbreaken met behulp van de computer (VTI Kontich, 2011-2012).

2.3 YouTube, video en internetvideo.

Youtube, video en internetvideo worden enkel getolereerd wanneer hiervoor de uitdrukkelijke toestemming van de vakleraar gegeven wordt. Indien er in het pedagogisch beleid van de school ruimte is voor ontspanning tijdens de middagpauze, mogen de leerlingen gedurende deze periode wel naar Youtube en andere surfen. Dit moet duidelijk omschreven worden in het schoolreglement zodat leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt. De video of internetvideo moet wel binnen de visie van het schoolbeleid passen zoals bijvoorbeeld geen (toestemming van het kijken naar) pornografisch beeldmateriaal, choquerende beelden, enz.

Concreet voorbeeld:

- ✓ Het bekijken van internetvideo kan enkel als dit binnen het lesgebeuren een didactische plaats heeft, na toestemming van de leerkracht (VTI Kontich, 2011-2012).

2.4 Privacy.

De Privacywet is de Wet van 8 december 1992 voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens. Deze wet wil de burger beschermen tegen misbruik van zijn persoonlijke gegevens. Zowel de rechten en plichten van de persoon wiens gegevens verwerkt worden als de rechten en plichten van de verwerker zelf zijn in de Privacywet vastgelegd (Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer).

2.4.1 Privacy van jezelf, de school en de externe partners.

2.4.1.1 Foto- en beeldmateriaal.

Zowel voor de school als voor de leerlingen of externe partners (bv. Centrum voor Leerlingbegeleiding) gelden duidelijk afspraken rond het nemen en verspreiden van foto – en beeldmateriaal. Eerst en vooral is de privacywet van de Belgische Grondwet van toepassing. Daarnaast worden er geen beelden gemaakt zonder uitdrukkelijke toestemming van de betrokken personen. Deze toestemming zal schriftelijk gebeuren aan het begin van het schooljaar, door het aanvaarden van het schoolreglement. De toestemming op het gebruik en verspreiden van foto - en beeldmateriaal kan ten alle tijden gewijzigd worden.

Concrete voorbeelden:

- ✓ Zoals op alle privé domeinen is het op onze school niet toegestaan – op welke wijze dan ook – beeld- of geluidsopnamen te maken zonder voorafgaande toestemming van de betrokken persoon. Volgens de privacywet mag je beeld- of geluidsopnamen waarop medeleerlingen, personeelsleden van de school of andere personen herkenbaar weergegeven zijn, niet publiceren tenzij je uitdrukkelijk de toestemming hebt van alle betrokkenen (De Dames in Antwerpen, sd).

- ✓ Teksten, fotomateriaal,... van onze leerlingen kunnen worden gebruikt op de website, tijdens de opendeurdag, in het schoolkrantje of het Opwijks Leven, ... Indien je hiertegen bezwaar hebt, gelieve de school voor 8 september schriftelijk te verwittigen (vko middenschool, 2013-2014).
- ✓ De school of een televisieploeg maakt foto's, video- en televisieopnames van leerlingen tijdens verschillende evenementen in de loop van het schooljaar. Die gebruiken we voor onze schoolwebsite en we illustreren er onze publicaties mee. De school heeft daarvoor jouw individuele toestemming nodig. Je krijgt daarvoor van ons een document. Je kunt je altijd verzetten tegen het gebruik van beeldmateriaal en een gegeven toestemming kun je altijd herroepen (Koninklijk atheneum Herzele, 2013-2014) (Koninklijk atheneum Sint-Niklaas, 2013-2014) (Het koninklijk atheneum Gentbrugge, 2013-2014) (Het atheneum Brussel, 2013-2014).
- ✓ Er moet een toestemming gevraagd worden aan de ouders, vanwege de school uit, indien er 1 leerling specifiek in beeld wordt gebracht op het internet, schoolkrant, ... Wanneer het gaat over niet-gerichte foto's (bv. Sfeerbeeld van verscheidene leerlingen) dan gaat de school ervan uit dat de ouders geen bezwaren hebben. Is dit wel het geval moeten zij dit schriftelijk meedelen aan het begin van het schooljaar. De school waakt er over dat de beelden niet aanstootgevend zijn. Bovenstaande regels gelden ook voor de leerlingen. Er worden geen beelden gepubliceerd zonder de toestemming van de betrokken persoon (Steinerschool Brugge,2013) (PIVA Oudenaarde,2013).

2.4.1.2 Persoonlijke gegevens en wachtwoorden.

De school wordt verplicht op een respectvolle en correcte manier om te gaan met persoonlijke gegevens van de leerlingen en het schoolpersoneel, dit in het kader van het ambtsgeheim. Door het toenemende informatie – en technologieverkeer wordt het steeds gemakkelijker om informatie te verzamelen en te verspreiden met of zonder de toestemming van de betrokken personen (Vlaamse overheid, 2007).

Daarom is het essentieel om zowel de leerlingen, als het onderwijzend personeel als de externe partners te wijzen op hun rechten en plichten rond privacy.

Alle personeelsleden op school gaan op een discrete manier om met de informatie die ze verwerven wanneer leerlingen in vertrouwen persoonlijke problemen meedelen. Binnen het schoolteam zijn mensen nodig die deze grenzen bewaken, contracten opstellen en sancties treffen (Vlaamse overheid, 2007).

Bij het uitwisselen van informatie geldt steeds het principe '*need to know*' en niet '*nice to know*'. '*Need to know*' is informatie die je als school zeker moet weten over een leerling of onderwijzend personeel. '*Nice to know*' is extra informatie die nuttig kan zijn, maar niet noodzakelijk is voor een goed leef-en leerklimaat. (Vecht & Oudemans). Dit geldt ook bij het doorgeven van informatie naar een andere school. Hierbij dienen de ouders en de leerling maximaal te worden betrokken. Transparantie vermindert eventuele weerstand (Vlaamse overheid, 2007).

Voor minderjarigen is het recht op geheimhouding ten opzichte van de ouders een complex gegeven. De uitoefening van het ouderlijk gezag en het vermoeden van ouderlijke aansprakelijkheid rechtvaardigen een zekere inmenging in het privéleven van de minderjarige. Anderzijds wijzen steeds meer maatschappelijke evoluties op het 'uitdunnend' karakter van het ouderlijk gezag: naargelang de minderjarige ouder en mondiger wordt, boet het ouderlijk gezag aan omvang in... De consequenties hiervan voor de interne leerlingbegeleiding moeten verder worden onderzocht (Vlaamse overheid, 2007).

Daarnaast moeten de leerlingen, leerkrachten en externe partners discreet omgaan met verkregen wachtwoorden. Gebruik geen voor de hand liggende wachtwoorden om misbruik te vermijden.

Concrete voorbeelden:

- ✓ Ga discreet om met je wachtwoord. Wachtwoorden zijn bedoeld om je privacy te beschermen. Geef je wachtwoord nooit door. Gebruik ook geen voor de hand liggende wachtwoorden (bv. de naam van je vriend(in), van je huisdier ...) (MMI Kortemark, 2013-2014).
- ✓ De school respecteert de privacy bij het verwerken en gebruiken van de ingezamelde persoonlijke gegevens (Wet van 08.12.92 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer) (Atheneum Vilvoorde, 2013-2014).

2.4.1.3 Bewakingscamera's.

De school kan opteren voor het installeren van bewakingscamera's om de veiligheid van de leerlingen en het schoolpersoneel te vrijwaren. De beelden dienen enkel voor intern gebruik of bij misbruik om door te geven aan de nodige instanties zoals bv. de politie. Het installeren van bewakingscamera's moet duidelijk gecommuniceerd worden aan de leerlingen, de ouders, het schoolpersoneel en externen via het schoolreglement en een uniform pictogram van de Privacycommissie. Ook hiervoor moeten deze partijen schriftelijke goedkeuring geven via het aanvaarden van het schoolreglement.

(Stammer)

Concrete voorbeelden:

- ✓ De school kan gebruik maken van een bewakingscamera om de veiligheid te garanderen. De plaatsen die onder camerabewaking staan worden duidelijk aangeduid met een pictogram. Iedere gefilmde mag een gemotiveerde aanvraag indienen om toegang te krijgen tot de beelden (Sint-Laurensinstituut, 2013-2014).
- ✓ We kunnen gebruik maken van bewakingscamera's. De plaatsen die onder camerabewaking staan worden duidelijk aangeduid met een pictogram. Iedereen die gefilmd werd, mag vragen om die beelden te zien, maar dat kan enkel bij een grondige reden (Edugo Lochristi, 2013-2014).

2.4.1.4 Wetgeving.

Schending van de privacy

De straffen op het vlak van schending van de privacy in de wetgeving zijn streng. Naast de strafrechtelijke geldboete bepaalt de privacywet dat de rechter de betrokkene kan verbieden om zelf of via een tussenpersoon persoonsgegevens te verwerken gedurende een periode van maximaal twee jaar (Langouche & Liners, 2008).

Beschadiging van materiaal (opzettelijk en onopzettelijk)

Artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek: "Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden."

Artikel 1383 van het Burgerlijk Wetboek: "Ieder is aansprakelijk niet alleen voor de schade welke hij door zijn daad, maar ook voor die welke hij door zijn nalatigheid of door zijn onvoorzichtigheid heeft veroorzaakt."

Diefstal

Artikel 461 van het Strafwetboek: “Hij die een zaak die hem niet toebehoort, bedrieglijk wegneemt, is schuldig aan diefstal. Met diefstal wordt gelijkgesteld het bedrieglijk wegnemen van andermans goed voor een kortstondig gebruik.”

Bescherming van de privacy

Artikel 22 van de Grondwet: “Ieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven en zijn gezinsleven, behoudens in de gevallen en onder de voorwaarden door de wet bepaald. De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht.”

Artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens: “Een ieder heeft recht op respect voor zijn privéleven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.”

Illegaal downloaden en/of verspreiden van programma's – jailbreaken

Wet van 30 juni 1994 betreffende het auteursrecht en de naburige rechten:

Artikel 1 § 1. Alleen de auteur van een werk van letterkunde of kunst heeft het recht om het op welke wijze of in welke vorm ook (, direct of indirect, tijdelijk of duurzaam, volledig of gedeeltelijk) te reproduceren of te laten reproduceren.

Dat recht omvat onder meer het exclusieve recht om toestemming te geven tot het bewerken of het vertalen van het werk. Dat recht omvat ook het exclusieve recht om toestemming te geven tot het verhuren of het uitlenen van het werk.

Alleen de auteur van een werk van letterkunde of kunst heeft het recht om het werk volgens ongeacht welk procédé, met inbegrip van de beschikbaarstelling voor het publiek op zodanige wijze dat deze voor leden van het publiek op een door hen individueel gekozen plaats en tijd toegankelijk zijn, aan het publiek mede te delen.

Alleen de auteur van een werk van letterkunde of kunst heeft het recht de distributie van het origineel van het werk of van kopieën ervan aan het publiek, door verkoop of anderszins, toe te staan.

De eerste verkoop of andere eigendomsoverdracht in de Europese Gemeenschap van het origineel of een kopie van een werk van letterkunde of kunst door de auteur of met diens toestemming leidt tot uitputting van het distributierecht van dat origineel of die kopie in de Europese Gemeenschap.

§ 2. De auteur van een werk van letterkunde of kunst heeft op dat werk een onvervreemdbaar moreel recht.

De globale afstand van de toekomstige uitoefening van dat recht is nietig. Het omvat ook het recht om het werk bekend te maken. Niet bekendgemaakte werken zijn niet vatbaar voor beslag. De auteur heeft het recht om het vaderschap van het werk op te eisen of te weigeren. Hij heeft recht op eerbied voor zijn werk en dat maakt het hem mogelijk zich te verzetten tegen elke wijziging ervan.

Niettegenstaande enige afstand, behoudt hij het recht om zich te verzetten tegen elke misvorming, verminking of andere wijziging van dit werk dan wel tegen enige andere aantasting van het werk, die zijn eer of zijn reputatie kunnen schaden.

(De gecoördineerde grondwet) - (Auteursrecht) - (Europees verdrag voor de rechten van de mens (privacy)) - (Het burgerlijk wetboek) - (Het strafwetboek)

2.5 Copyright

2.5.1 Auteursrechten in het onderwijs.

De auteurswet beschermt alle werken in de meest ruime zin, van letterkunde en kunst. De bescherming door het auteursrecht ontstaat automatisch door de creatie van een concreet werk. De auteur hoeft niets te ondernemen of zich te registreren. De bescherming door het auteursrecht geldt tot 70 jaar na het overlijden van de auteur. Dit geldt ten aanzien van de vermogensrechten en morele rechten voor de auteur zelf en verder voor zijn rechthebbenden (Vlaamse Overheid, sd).

Concreet voorbeeld:

- ✓ Respecteer het copyright, gebruik nooit logo's, beeldmateriaal of muziek zonder toestemming (Sint-Joriscollege, 2013 – 2014).

2.5.2 Bronnen kenbaar maken.

In het hoger onderwijs wordt er van de studenten verwacht hun geraadpleegde bronnen steeds consequent en correct te vermelden. Het is belangrijk om de leerlingen vanaf het secundair onderwijs te wijzen op het juiste gebruik van geraadpleegde bronnen en op de verplichting van correcte bronvermelding. Leerlingen en het hele schoolteam mogen namelijk niet zomaar gegevens overnemen zonder een bron te vermelden, aangezien dit plagiaat is.

Concreet voorbeeld:

- ✓ Geef telkens de geraadpleegde bron weer, wanneer je als leerling of lid van een schoolteam een citaat overneemt. Vermeld consequent en correct de bronvermelding om plagiaat te vermijden (Kuppens, Rottier, Pletinckx, Scheire, 2013).

3. Afspraken op school

3.1 Deontologische code bij gebruik van sociale media op school.

De deontologische code moet een leidraad voor leerlingen en het schoolteam vormen om integer te kunnen werken binnen de schoolmuren. Duidelijke regels bevorderen helderheid en eenduidigheid voor alle partijen (Bestuurszaken, sd). Het gebruik van sociale media op school is enerzijds verrijkend maar anderzijds is het een mogelijke bron van misbruik, namelijk pesterijen, wangedrag en dergelijke. Daarom is het noodzakelijk dat scholen een degelijke deontologische code inzake sociale media opstellen. Onderstaande elementen kunnen helpen met het opstellen van deze code (Awouters, et al., 2010-2012).

Concrete voorbeelden:

- ✓ Onder sociale media verstaan we websites zoals Facebook, Netlog enz. :
 - Er worden geen films, geluidsfragmenten, foto's enz. op sociale websites geplaatst die betrekking hebben op de school zonder dat daar uitdrukkelijk toestemming voor wordt gegeven door de school. Wij verwijzen hier naar de wet op de privacy en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.
 - We gaan respectvol om met elkaar, hebben respect voor elkaars mening en gebruiken een respectvol taalgebruik op de sociale websites.
 - We zorgen ervoor dat alle informatie (teksten, quotes, foto's, film...) die op sociale websites geplaatst wordt niet kwetsend is t.o.v. andere personen. Bovendien houden we ons wat stage betreft aan de afspraken rond het beroepsgeheim en zullen we geen vertrouwelijke informatie op websites plaatsen. Bij inbreuk op deze afspraken en/of de wetgeving m.b.t. het gebruik van sociale websites volgt een sanctie (Koninklijk atheneum Sint-Niklaas, 2013-2014).
- ✓ Elk personeelslid is zich bewust van zijn voorbeeldfunctie bij het gebruik van nieuwe media. Hij of zij belichaamt zelf de attitudes die de school van de leerlingen verwacht en waakt erover zijn contacten met leerlingen en ouders via nieuwe media op strikt professionele en pedagogische verantwoorde wijze te laten verlopen. Hij of zij tast het gezag en de integriteit van zichzelf, collega's, schoolleiding of schoolbestuur en pedagogisch project van de school niet aan door laakbare uitingen of handelingen. Personeelsleden van onze school kunnen geen Facebook-vrienden zijn met leerlingen op onze school (dit kan wel met oud-leerlingen). Over leerlingen praten op Facebook tussen collega's kan niet (Instituut Mariaburcht Stevoort, 2013-2014).

3.2 Sociale netwerksites.

Een sociale netwerksite of een online sociaal netwerk is een internetdienst waarmee gebruikers een sociaal netwerk kunnen creëren en (onder)houden. Vaak gebeurt dit via het aanmaken van een online profiel dat kan worden gekoppeld aan profielen van anderen. Dit profiel wordt gebruikt om bijvoorbeeld persoonlijke ervaringen, meningen, nieuws en andere informatie te delen met anderen (Wikipedia, sd).

Concreet voorbeeld:

- ✓ Sociale netwerken als Facebook, Twitter, Netlog kan je gebruiken als onderdeel van de lessen enkel wanneer de leerkracht hiervoor de toelating geeft (VTI Kontich, 2011-2012).

3.2.1 Sociale netwerksites tijdens de les.

Sociale media zijn niet meer weg te denken in onze huidige maatschappij. Daarom is het belangrijk dat het gebruik van sociale netwerksites via de (vak)leerkracht gecontroleerd wordt en er duidelijke grenzen worden gesteld.

De leerlingen mogen mits toestemming van de leerkracht sociale media hanteren tijdens de les. Dit enkel en alleen wanneer dergelijke sites onderdeel vormen van de lesopdracht. De leerkracht kan met zijn of haar klas afspraken maken over de manier waarop men sociale media zal integreren in de lessen. Hierin staan ook de sancties die gelden bij overtreding van de zelf opgestelde regels.

Enkele voorbeelden op een rij: de vakleerkracht kan bijvoorbeeld een klasgroep aanmaken op *Facebook* waar elke leerling en de vakleerkracht lid van is. Daar kunnen ze vragen stellen aan elkaar en de leerkracht kan het overzicht bewaren en indien nodig ingrijpen. Daarnaast kan men *Twitter* inschakelen in plaats van de klassieke fora op de leeromgeving. Beeldmateriaal via *Youtube* integreren in de les, kan de les aanschouwelijker maken.

Concreet voorbeeld:

- ✓ Sociale netwerken als Facebook, Twitter, Netlog kan je gebruiken als onderdeel van de lessen enkel wanneer de leerkracht hiervoor de toelating geeft. Uiteraard gebruik je dergelijke sites alleen als dit een onderdeel is van je lesopdracht (VTI Kontich, 2011-2012).

3.2.2 Sociale netwerksites binnen het opvoedingsproject van de school.

Om de leerlingen, het lerarenteam, de ouders en de externen wegwijs te maken in de wereld van sociale media en sociale netwerksites is het noodzakelijk om alle betrokken partijen te waarschuwen voor de mogelijke gevaren. Elke school heeft we hierin een voorbeeldfunctie en iedere leerkracht heeft als taak de leerlingen te sensibiliseren.

Dit kan op verschillende niveaus aangepakt worden bijvoorbeeld:

- Leerling – Leerkracht:

Een leerkracht Economie die ICT- les geeft en de leerling betreft op het neerschrijven van een misplaatste reactie op een gedeelde foto en daarbij tips geeft over het gebruik van sociale netwerksites.

- Ouder – Leerkracht:

Het geven van een thema-avond omtrent sociale media en sociale netwerksites waarbij de directie of vakleerkracht de ouder(s) inlicht over hoe zij best thuis omgaan met deze nieuwe technologische vooruitgang.

- Overheid – Leerkracht:

De overheid voorziet bijscholingen rond sociale media en sociale netwerksites die de leerkrachten bewustmaken van het gebruik en de gevaren ervan.

Concrete voorbeelden:

- ✓ Ongepaste verwijzingen naar personeelsleden of medeleerlingen van de school zonder hun medeweten op sociale netwerksites zoals Facebook passen niet in ons opvoedingsproject. In zulke gevallen kan de persoon die dit schrijft of op zijn account toelaat, een orde- of tuchtmaatregel verwachten (De Dames in Antwerpen, sd).
- ✓ Het spreekt voor zich dat het gebruik van Facebook onderworpen is aan algemene regels. Het is, net zoals in het gebruik van andere media, niet toegelaten andere gebruikers of niet-gebruikers, zoals medestudenten, leerlingen, leerkrachten, ouders, ... te beledigen, onrechtmatig te beschuldigen, valse of onjuiste informatie over hen te verspreiden, ... (Awouters, et al., 2010-2012).

3.2.3 Privacy instellingen.

Privacy instellingen zijn de bestuursinstellingen die aanwezig zijn op de sociale netwerksites en andere websites die gebruikers de mogelijkheid geven om toegang tot hun profiel te beperken en bepaalde informatie af te schermen voor de buitenwereld (IT Law Wiki, sd).

Het is belangrijk leerlingen, leerkrachten, ouders en externen bewust te maken van welke gegevens men online deelt aangezien er onbewust misbruik van kan gemaakt worden. Het is essentieel om te beseffen dat wat men deelt via sociale media door verschillende partijen verkeerd kan worden geïnterpreteerd (bv. je toekomstige werkgever). De school kan de ICT-coördinator of ICT- leerkracht aanspreken om de leerlingen te sensibiliseren en eventueel de privacy instellingen klassikaal aan te passen.

Concrete voorbeelden:

- ✓ Bewaak jouw en ieders privacy: neem tijd om je privacy instellingen na te kijken, welke privé-gegevens wil je vrijgeven? (Belfius Bank & KBC group, 2013-2014).
- ✓ Gebruik altijd sociale media via een veilige URL (KBC group, 2013-2014).
- ✓ De werknemer let goed op zijn privacy instellingen, want slimme criminelen kunnen de informatie, die je op verschillende websites vrijgeeft aan elkaar puzzelen en deze gebruiken om zich uit te geven voor jou of iemand die je kent of zelfs je wachtwoord veranderen (KBC, 2013) (Belfius, 2013).
- ✓ Neem de tijd om je privacy instellingen zo streng mogelijk in te stellen, je kunt namelijk zelf bepalen wie welke informatie mag zien: alleen vrienden uit je contactlijst of ook 'vrienden van vrienden.' (Lees de hele wereld.) Facebook biedt de mogelijkheid om vrienden toe te wijzen aan groepen, maak eventueel een groep collega's en een groep (echte vrienden) (Belfius, 2013).

3.2.4 Sensibiliseren van de risico's van sociale media.

De school is de ideale plaats om leerlingen, leerkrachten, ouders en externen te sensibiliseren omtrent de risico's van sociale media. Het landschap van sociale netwerksites evolueert continue, hierdoor is het noodzakelijk dat alle partijen up-to-date zijn met de laatste wijzigingen.

Er is al heel veel onderzoek gebeurd omtrent sociale media en het is belangrijk dat de school zich genoeg informeert over het gebruik en de mogelijke risico's van sociale media om te kunnen sensibiliseren.

Het onderwijzend personeel kan deelnemen aan bijscholing in verband met 'social media' om zo een sterk beleid uit te werken. Daarnaast kan het infoavonden organiseren voor ouders of externe partners. Men mag niet alleen de gevaren en sancties benadrukken maar ook de kansen en mogelijkheden die sociale media met zich meebrengen. Dit is een essentiële taak van elke school in onze huidige technologische maatschappij.

Concreet voorbeeld:

- ✓ De werkgever/werknemer: wordt geconfronteerd met een aantal voorbeelden van acties die de reputatie van hemzelf en de onderneming kan schaden (De Lijn, 2013).
- ✓ De school zal een leerling straffen als die iets negatiefs plaatst over een leraar en het functioneren van deze leraar. Iedereen kan straffeloos stoom afdrukken over een leerkracht, maar wanneer dit gebeurt op vb. Facebook is dit vergelijkbaar met het verhaal plaatsen op de voorpagina van de krant. In dit geval spreekt men van 'smaad', wat strafbaar is (Instituut Mariaburcht Stevoort, 2013-2014).

3.3 Netiquette.

Netiquette omvat de ongeschreven richtlijnen en gedragsregels voor het gebruik van internet, zowel thuis als op school. Er zijn twee soorten categorieën: technologische en cultureel bepaalde regels. Technologische regels zijn nodig omdat niet iedereen dezelfde technologie op het internet gebruikt. Culturele regels moeten misverstanden vermijden: wat de ene cultuur grappig vindt, kan door de andere als een grove belediging beschouwd worden (SiteOptimo, sd).

3.3.1 Transparant en verantwoord gedrag.

In het dagelijkse leven worden er bepaalde verwachtingen gesteld inzake gedrag en attitudes. Deze worden ook verwacht wanneer men zich bevindt op het internet. Je denkt dus beter tweemaal na wanneer je iets op het internet plaatst.

Concrete voorbeelden:

- ✓ De werkgever/ werknemer:
 - is persoonlijk verantwoordelijk voor wat hij online publiceert (Belgacom, 2013).
 - vertoont geen ongepast gedrag zoals beledigingen, laster of obsceniteiten,... (De Lijn, 2013).
 - schrijft in eigen naam, niet in naam van het bedrijf. Je schrijft in de eerste persoon 'ik' en niet 'wij' (Belfius, 2013).
 - is altijd objectief. De onderneming vertrouwt erop dat je persoonlijke standpunten geen polemieken doen ontstaan (Belfius, 2013).
 - overdadig gebruik van sociale media tijdens het werk kan niet worden getolereerd (KBC, 2013).

3.4 Cybermisbruik.

3.4.1 Cyberpesten.

In onze huidige technologische maatschappij zijn sociale netwerksites niet meer weg te denken. Jongeren communiceren vaker via het internet waardoor het gemakkelijker wordt om kwetsende berichten de wereld in te sturen zonder (amper) aan de mogelijke gevolgen te denken. Hierdoor is cyberpesten een belangrijk fenomeen geworden om mee rekening te houden binnen de huidige schoolcultuur. Het is noodzakelijk hier duidelijke regels over op te stellen en deze ook op te volgen. Dit kan via een verantwoordelijke leerkracht, werkgroep of CLB-medewerker.

Concrete voorbeelden:

✓ Cyberpesten is een strafbaar feit.

Als je slachtoffer wordt van cyberpesten:

- zeg zo snel mogelijk tegen de daders dat ze er mee moeten stoppen.
- spreek er met je ouders over.
- bewaar de bewijzen op je computer.
- sluit de daders af van je netwerken en chatruimte (MSN, Facebook, e.d....).
- meld het bij de school, deze zal trachten om samen met de dader een oplossing te zoeken zodat er een einde komt aan dit soort pesten.
- eventueel zal de school jou en je ouders steunen in een klacht bij de politie.

Bij ernstige feiten of onwil worden de ouders op de hoogte gebracht en betrokken in het zoeken naar een oplossing. Indien nodig zal de school overstappen op tuchtmaatregelen. Bij incidenten buiten de school wordt er gewerkt in overleg met slachtoffer (Het college Groenendaal, 2012-2013).

- ✓ Het gebruik van de computers, smartphone of gsm om anderen te pesten kan niet. Word je hierop betrapt dan volgen er onherroepelijke sancties. Dit kadert ruimer in ons pestactieplan (VTI Kontich, 2011-2012).
- ✓ Bij problemen met cyberpesten is de leerling er het meest mee gebaat als hij of zij zich enkele weken volledig terugtrekt uit alle websites en online communities en alle wachtwoorden verandert ... De mogelijkheden van een school om te reageren op cyberpesten zijn beperkt. Een school heeft niet altijd de bevoegdheid of de middelen om een onderzoek op het internet te voeren. De politie is daar wel toe in staat – zij het soms pas als het slachtoffer klacht indient – al is het niet vanzelfsprekend om de politie bij elke online pestproblematiek te betrekken. Dat vereist goede afspraken. Die kunnen een onderdeel vormen van de overeenkomst die de lokale politie sinds 2006 verplicht heeft afgesloten met de Hasseltse scholen bv.

De school zal een leerling straffen als die iets negatiefs plaatst over een leraar en het functioneren van deze leraar. Iedereen kan straffeloos stoom afdalen over een leerkracht, maar wanneer dit gebeurt op vb. Facebook is dit vergelijkbaar met het verhaal plaatsen op de voorpagina van de krant. In dit geval spreekt men van 'smaad', wat strafbaar is (Instituut Mariaburcht Stevoort, 2013-2014).

3.4.2 Meldpunt cybermisbruik.

In het schoolreglement moet er duidelijk gecommuniceerd worden waar leerlingen, ouders, leraren en externen terecht kunnen, wanneer er cybermisbruik plaatsvindt. Daarnaast kan de school een (anoniem) meldpunt voorzien bv. via een brievenbus om misbruik te melden.

Concreet voorbeeld:

- ✓ eCops is een online Belgisch meldpunt, een initiatief van de Federal Computer Crime Unit, waar internetgebruikers misdrijven die verband hebben met België op of via het internet kunnen melden. eCops geeft elke melding door aan de bevoegde dienst. Bij zaken als cyberpesten zal dat de lokale politie zijn. Het is echter quasi onmogelijk om er zeker van te zijn dat informatie die ooit op het internet heeft gestaan, effectief volledig verwijderd wordt (Instituut Mariaburcht Stevoort, 2013-2014).

3.5 Sancties bij inbreuk.

Zowel in de regelgeving als de strafregelgeving dient de school transparant te handelen. Zowel het onderwijzend personeel, als de leerlingen of andere betrokkenen dienen vooraf de sancties of de gevolgen te kennen wanneer men een bepaalde regel overtreedt. De sancties kunnen verschillend zijn van school tot school (Kuppens, Rottier, Pletinckx, Scheire, 2014).

Het is essentieel dat de school een gestructureerde veilige omgeving creëert voor de leerling en het personeel en dat zij vooral preventief tegen ordeverstoring te werk gaan, maar wanneer een leerling of personeelslid toch de grens overschrijdt, dienen zij op de gepaste manier gestraft te worden.

3.5.1 Schoolreglement.

In het schoolreglement wordt vastgelegd wat het gevolg is van bepaalde leerlingenhandelingen. Elke leerkracht dient deze gemaakte afspraken consequent toe te passen om discussie of onduidelijkheid te vermijden. Geen enkele overtreding blijft zonder negatieve gevolgen. Binnen de school is collegialiteit cruciaal, het personeel dient pedagogisch op één lijn te staan, zodat de structuur gewaarborgd blijft en er transparantie naar de leerlingen toe is.

De leerlingen dienen altijd te weten wat het gevolg van een bepaalde handeling zal zijn. Wanneer leerkrachten de regels niet consequent toepassen wordt het voor de leerlingen lastig om de structuur in het regelsysteem te ontdekken. Dit kan voor bepaalde leerlingen een bron van gedragsproblemen zijn (Teitler & P, 2013).

Regels worden eenzijdig door de leerkrachten aan leerlingen opgelegd en de naleving ervan is de verantwoordelijkheid van de leerkracht. Afspraken worden samen met de leerlingen gemaakt en de naleving ervan is opnieuw de verantwoordelijkheid van zowel de leerkracht als de leerling (Teitler & P, 2013).

Concrete voorbeelden:

✓ Sancties

Wie zich niet aan de afspraken houdt, wordt gesanctioneerd. Tijdens de les kan je uitgesloten worden om verder de computer te gebruiken. Tussen de middagpauze word je de toegang tot het lokaal ontnegd als je de afspraken niet nakomt. Aangebrachte vernielingen worden betaald door wie de schade veroorzaakt. Bij vernieling of fraude wordt een sanctie toegepast zoals het schoolreglement het voorschrijft (Instituut Mariaburcht Stevoort, 2013-2014).

✓ **Ordemaatregelen**

4.2.2.1 Wanneer kan je een ordemaatregel krijgen?

Wanneer een bepaald gedrag de goede werking van de school hindert, kan een personeelslid van het schoolbestuur je een ordemaatregel opleggen.

4.2.2.2 Welke ordemaatregelen zijn er?

Een verwittiging; strafwerk; de tijdelijke verwijdering uit de les (je meldt je dan onmiddellijk bij de directeur of zijn afgevaardigde); een alternatieve ordemaatregel; Tegen een ordemaatregel is geen beroep mogelijk. (Edugo, Lochristi, 2013-2014).

Wanneer de school beslist om de leerling tijdelijk of definitief te schorsen, moet dit wel samen met de ouders overlegd worden door een aangetekende brief met de vermelding van de reden. De sanctie gaat in op de eerste schooldag na ontvangst van de aangetekende brief. Hier kan men wel beroep indienen binnen de 5 werkdagen. Nadien wordt beslist of dit mag aangevochten worden (Conservatorium aan Zee, Oostende, 2004-2014).

✓ **Beschadigen van gemeenschapsmateriaal**

Het beschadigen van computers, het veranderen van basisinstellingen van computers, het verwijderen van programma's of bestanden, oneigenlijk gebruik van Internet, chatten, ... hebben onherroepelijk strenge sancties tot gevolg. Wanneer je merkt dat er iets defect is aan je computer meld je dit meteen aan je leerkracht (VTI, Kontich, 2013-2014).

✓ **Gsm gebruik tijdens proefwerken**

Je mag geen gsm bij jou hebben tijdens de proefwerken. Je gsm staat AF en zit in je boekentas. Als je toch je gsm gebruikt tijdens een toets of een proefwerk volgt een sanctie. Het gebruik ervan beschouwen we als een poging tot spieken ongeacht of er iets i.v.m. de leerstof op je gsm staat of niet. De klassenraad kan beslissen een nul te geven of je proefwerk te annuleren, waardoor je mogelijk een bijkomende proef moet afleggen (Heilig-Hartcollege Waregem, 2013-2014).

4. Stappenplan om onze handleiding te evalueren

Bijgevoegd vindt u een feedbackfiche om deze handleiding te evalueren op grondigheid en bruikbaarheid. Graag geven wij u een mogelijk stappenplan mee.

1. Het eigen schoolreglement erbij nemen.
2. Ons eindwerk item per item doornemen.
3. Ondertussen aanstippen of markeren op het *eigen* schoolreglement (of apart blad), wat er al gebeurt op school en waarnaar in het schoolreglement wordt verwezen.
4. Daarna aanstippen of markeren op het eigen schoolreglement (of apart blad) wat er al gebeurt op school en waarnaar in het schoolreglement nog niet wordt verwezen.
5. Noteren op apart blad wat er op korte termijn aan sociale media kan gerealiseerd worden op school.
6. Aanduiden wat er op lange termijn kan groeien op uw school in verband met sociale media.
7. Invullen van het feedbackdocument. Met de inhoudelijke kennis van uw eigen schoolreglement en de informatie uit ons eindwerk, kan u het feedbackblad invullen waarbij u ons kan helpen om dit eindwerk aan te passen en bij te sturen.

5. Nabeschuwing

Er zijn scholen die over dit onderwerp nog aan het prille begin staan. Er zijn scholen die al heel wat items hebben opgenomen in hun schoolreglement.

Elke school heeft haar eigen identiteit en moet rekening houden met haar populatie, locatie en pedagogisch project. Het is immers geen eenvoudige opdracht om als directie met je team het complexe gegeven van sociale media op school te gaan bespreken en uitwerken.

We beseffen ook dat vooraleer afspraken kunnen opgenomen worden in een schoolreglement, daar een heel proces aan vooraf gaat. Optimaliseren van een sluitend sociaal media reglement is een gestaag en steeds veranderend proces.

Het is een groeiproces: het moet rijpen, bijgestuurd en aangepast worden waar nodig. Elk implementatieproces duurt lang maar is vooral uitdagend en boeiend! Met implementatie van sociale media op school bedoelen we ook letterlijk: het gebruik van sociale media geleidelijk aan realiseren, ten uitvoer brengen, toepassen, verwezenlijken, invoeren, opnemen in het beleid, schoolwerkplan, schoolreglement, enz. Een complex gegeven.

Zo kan een schoolteam vanuit een schoolanalyse een prioriteitenplan opstellen. Een werkgroep kan dit in goede banen leiden. Leerkrachten bevragen en aan het woord laten, nascholingen volgen, enz. Voor alle vooruitgang is enthousiasme nodig vanuit het team. Een hele uitdaging maar zeker en vast een boeiende opdracht!

6. Bibliografie

- De Lijn. (sd). Richtlijnen voor het gebruik van sociale media. Mechelen, Antwerpen, België.
- Aaken, J. v. (2014, Maart 5). *Twitter en Facebook in de les, hoe doe je dat?* Opgehaald van Didactief - opinie en onderzoek voor de schoolpraktijk: <http://www.didactiefonline.nl/deze-maand-in-didactief/47-uncategorised/11726-twitter-en-facebook-in-de-les-hoe-doe-je-dat>
- Ammerlaan, T. (2014, Maart 14). *GLOG en Glogster voor het maken van posterpresentatie en blog*. Opgehaald van HAN: <http://blog.han.nl/onlineeducation/glog-en-glogster-voor-het-maken-van-posterpresentatie-en-blog/>
- Auteursrecht*. (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1994063035&table_name=wet
- Awouters, V., Jans, R., Charlier, N., Smits, J., Boschmans, M., Borghs, M., . . . Castelein, E. (2010-2012). *De sociaal genetwerkte leraar*. Opgehaald van Associatie KU Leuven op 17/01/2014: <http://schoolofeducation.eu/sociaal-genetwerkte-leraar>
- BBC (Regisseur). (2010). *The classroom experiment* [Film].
- Belfius. (sd). Belfius Bank & Verzekeringen. Brussel, Vlaams Brabant, België.
- Belgacom. (sd). Belgacom. Brussel, Vlaams Brabant, België.
- Bestuurszaken . (sd). *Personeel - Deontologische code*. Opgehaald van Bestuurszaken, over de werking van de overheden in Vlaanderen op 17/01/2014: <http://www.bestuurszaken.be/deontologische-code>
- Bosher, M. (sd). *Afbeelding IMEI nummer GSM*. Opgehaald van imei.org op 29/01/2014: <http://imei.org/wp-content/uploads/imei.gif>
- Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. (sd). *De Privacywet*. Opgehaald van Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer op 5 maart 2014: <http://www.privacycommission.be/nl/node/3908>
- Conradi, R. (2014, Maart 12). *Makkelijke lesvoorbereiding met Weebly*. Opgehaald van Denk mee over het onderwijs van morgen. : <http://www.onderwijsvanmorgen.nl/makkelijke-lesvoorbereiding-met-weebly>
- De Dames in Antwerpen. (2013-2014). *De Dames schoolreglement en pedagogisch project*. Opgehaald van www.idico.be: <http://www.idico.be/docs/reglement.pdf>
- De gecoördineerde grondwet*. (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&table_name=wet&la=N&cn=1994021730
- Denk mee over het onderwijs van morgen. (2014, Maart 12). *Toepassingen Weebly*. Opgehaald van Denk mee over het onderwijs van morgen: <http://www.onderwijsvanmorgen.nl/assets/ToepassingenWeebly.pdf>

economie, V. (2011-2012). Economie Project 1. Arteveldehogeschool.

Edugo, Lochristi. (2013-2014). Schoolreglement 2013 - 2014. Lochristi, Oost-Vlaanderen, België.

Engelfriet, A. (2014, Maart 12). *Instagram eist fotogebruiksrecht, gebruikers maken ophef (goh)*.

Opgehaald van Internetrecht door Arnoud Engelfriet:

<http://blog.iusmentis.com/2012/12/21/instagram-eist-fotogebruiksrecht-gebruikers-maken-ophef-goh/>

Europees verdrag voor de rechten van de mens (privacy). (sd). Opgehaald van European court of human rights op 8 maart 2014: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FRA.pdf

Facebook. Facebooklogo. *Galerie de logo*. Facebook, <http://www.logo00.com/logo-facebook/>.

Foong, L. (sd). *Social Media Frustration*. Opgehaald van Louishoong op 6 juni 2014:

<http://www.louisfoong.com/wp-content/uploads/2012/06/social-media-frustration.jpg>

Gert-Jan. (2014, Maart 5). *De goedkope smartwatch is niet alleen leuk maar ook erg handig*.

Opgehaald van Edublogger: <http://www.edublogger.nl/telecom/de-goedkope-smartwatch-niet-alleen-leuk-maar-ook-erg-handig/>

Glogster. Logo Glogster. *Glogster poster yourself*. Glogster,

<http://www.mitchelldhs.com/graphics/logoGlogster.jpg>.

Google glass. (2014). Opgehaald van www.verkeersnet.nl: <http://www.verkeersnet.nl/tag/google-glass/>

Heilig-Hartcollege Waregem. (2013-2014). Schoolreglement 2013 - 2014. Waregem, West-Vlaanderen, België.

Het Atheneum Brussel. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van

www.atheneumbrussel.be: <http://www.atheneumbrussel.be/>

Het burgerlijk wetboek. (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1804032133

Het koninklijk atheneum Gentbrugge. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van

www.atheneumgentbrugge.be: <http://www.atheneumgentbrugge.be/>

Het Koninklijk Atheneum Herzele. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van

www.atheneum-herzele.be: http://www.atheneum-herzele.be/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=31&Itemid=36

Het Sint-Joriscollege. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.pcsintjoris.mwp.nl:

https://pcsintjoris.mwp.nl/Portals/0/sintjoris/Documenten/Schoolgids/SJC_schoolgids_250913_Web.pdf

Het strafwetboek. (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet

- ICT in het onderwijs. (2014, Maart 12). *Extra: polls maken met Poll Everywhere*. Opgehaald van ICT in het onderwijs: <http://icto.pxl.be/node/150>
- Instagram. Logo Instagram. *Instagram*. Instagram, <http://www.logo00.com/logo-instagram/logo-instagram.jpg>.
- Instagram. Vine logo. *Vine*. Instagram, https://vine.co/static/images/trademark_logo.gif.
- Instituut Mariaburcht Stevoort. (2013-2014). Visietekst omgaan met nieuwe media in het i-MaS. Hasselt, Limburg, België.
- International Numbering Plans. (2001-2004). *Welcome at International Numbering Plans!* Opgehaald van International Numbering Plans op 29/01/2014: <http://www.numberingplans.com/>
- International Numbering Plans. (sd). *Welcome at International Numbering Plans!* Opgehaald van International Numbering Plans op 29/01/2014: <http://www.numberingplans.com/>
- iPhoneclub. (sd). *Dossier jailbreaken: waarom, voordelen en nadelen*. Opgehaald van iPhoneclub: De grootste iPhone-site van de Benelux op 16/01/2014: <http://icultu.re/12LtWTA>
- IT Law Wiki. (sd). *Privacy settings definition*. Opgehaald van Wikia op 17/01/2014: http://itlaw.wikia.com/wiki/Privacy_settings
- Jan-Willem. (2014, Maart 12). *Wat is Twitter en hoe werkt Twitter?* Opgehaald van Techzine: <http://www.techzine.nl/tutorials/375/wat-is-twitter-en-hoe-werkt-twitter.html>
- KBC. (sd). Het beleid van KBC Groep inzake sociale media. Brussel, Vlaams Brabant, België.
- Klasbord. (2014, maart 12). *Klasbord, de gratis social media tool voor het onderwijs!* Opgehaald van Klasbord: www.klasbord.nl
- Marcinek, A. (2014, Maart 5). *The Future of Education as Seen Through Google Glass*. Opgehaald van Edutopia: <http://www.edutopia.org/blog/future-education-through-google-glass-andrew-marcinek>
- Microsoft. (sd). *Draadloos netwerk: in vijf stappen opgezet*. Opgehaald van Microsoft Zakelijk op 5 maart 2014: <http://www.microsoft.com/business/nl-nl/content/paginas/article.aspx?cbcid=113#>
- Ministerie van Onderwijs en Vorming. (1898 - 2014). *Wijs in media*. Opgeroepen op maart 30, 2014, van klascement: <http://www.klascement.be/mediawijsheid/>
- Moekotte, P. (2014). *Sociale media middel voor participatief leren*. Opgeroepen op maart 30, 2014, van Scribd: <http://nl.scribd.com/doc/47681676/Sociale-media-middel-voor-participatief-leren-P-Moekotte>
- Onderzoek laat zien hoe tieners sociale media inzetten voor school en hobby's*. (2014, Maart 5). Opgehaald van Kennisnet: <http://www.kennisnet.nl/themas/mediawijsheid/onderzoek-samen-leren-tieners-en-sociale-media/>
- Oudenaarde, P. (2013, november 13). *Schoolreglement*. Opgehaald van <http://stagescholen.augent.be/piva-oudenaarde/>

- Pinterest. Pinterest logo. *Pinterest*. Pinterest, <http://dominickcosta.com/wp-content/uploads/2013/09/pinterest-logo.jpg>.
- Schoolreglement*. (2013-2014). Opgehaald van [www.kasintniklaas.be](http://www.kasintniklaas.be/docs/Schoolreglement.pdf): <http://www.kasintniklaas.be/docs/Schoolreglement.pdf>
- Schoolreglement*. (2013-2014). Opgehaald van www.kasintniklaas.be: <http://www.kasintniklaas.be/>
- Sint-Laurensinstituut. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.slso.sint-laurens.be: <http://slso.sint-laurens.be/>
- SiteOptimo. (sd). *Wat is nettiquette?* Opgehaald van SiteOptimo op 17/01/2014: <http://www.siteoptimo.com/wat-is/nettiquette>
- Smid, E. (2011). *Esthersmid*. Opgeroepen op maart 30, 2014, van Sociale Media in het onderwijs: <http://www.esthersmid.nl/Portfolio/artikel/sociale-media-in-het-onderwijs>
- Stammer. (sd). *Westendse blik op Middelkerke*. Opgehaald van Seniorennet op 5 maart 2014: <http://users.skynet.be/Stam/lefevere/Blog/BewakingscameraPictogram.jpg>
- Stedelijk onderwijs van Oostende. (2004-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.soo.be: <http://www.soo.be/index.php?page=38>
- Steinerschool Brugge. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.steinerschoolbrugge.be: <http://www.steinerschoolbrugge.be/>
- Teitler, & P. (2013). *Lessen in orde: Handboek voor de onderwijspraktijk*. Bussum: Coutinho.
- Terms of service Instagram. (2014, Maart 12). *How to Download Your Instagram Photos and Kill Your Account*. Opgehaald van WIRED: <http://www.wired.com/gadgetlab/2012/12/how-to-download-your-instagram-photos-and-kill-your-account/?cid=4994284>
- Twitter. Twitterlogo. *Réseaux sociaux*. Twitter, <http://www.avousleweb.com/blog/reseaux-sociaux/comment-booster-votre-site-avec-twitter/>.
- Vecht, M., & Oudemans, L. (sd). *De beste tips tegen tijdnoed: nice-to-know*. Opgehaald van Timemanagementkalender op 5 maart 2014: <http://timemanagementkalender.com/983/nice-to-know/>
- Verkeersnet. (2014, Maart). *Onderzoek naar mogelijkheden Google Glass voor ov-reizigers*. Opgehaald van Verkeersnet: <http://www.verkeersnet.nl/10222/hermes-radboud-onderzoekt-mogelijkheden-google-glass-ov-reizigers/>
- Vlaamse overheid. (2007, oktober). *Nota rondetafel: beroepsgeheim en ambtsgeheim binnen onderwijs*. Opgehaald van Centra voor leerlingenbegeleiding op 16/01/2014: http://www.ond.vlaanderen.be/clb/CLB-medewerker/AG_BG.htm
- Vlaamse Overheid. (sd). *Auteursrechten in het onderwijs: Tekst en Beeld*. Opgehaald van Auteursrechten in het onderwijs op 16/01/2014: <http://www.ond.vlaanderen.be/auteursrechten/Tekst%20en%20Beeld/>
- VTI, Kontich. (2013-2014). *Schoolreglement 2013 - 2014*. Kontich, Antwerpen, België.

Weebly. Weebly logo. *Weebly*. Weebly,

http://www.birminghamdevelopment.com/weebly_logo_copy.jpg.

Whatsapp. Logo Whatsapp. *Tabletguide logo's*. Whatsapp, <http://tabletguide.tabletguidenl.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2012/04/WhatsApp-logo-android-tablet.png>.

Wikipedia. (2013, augustus 6). *International Mobile Equipment Identity*. Opgehaald van Wikipedia op 16/01/2014: http://nl.wikipedia.org/wiki/International_Mobile_Equipment_Identity

Wikipedia. (sd). *Socialnetwerksite*. Opgehaald van Wikipedia op 17/01/2014: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Sociaalnetwerksite>